

PÁLFFY GÉZA

Magyarország harmadik koronázóvárosa

POZSONY NAGY KORSZAKA

A pozsonyi Szent Márton-dóm a történeti Magyarország egyik legjelentősebb Szent Márton-kultuszhelye. A 16. századtól emellett évszázadokra a Magyar Királyság legfontosabb koronázó-templomává és temetkezőhelyévé is vált. Mindez elsősorban annak a különleges szituációnak volt köszönhető, hogy a középkori magyar főváros, Buda 1541. évi elestét követően Pozsony a török hódítás miatt megfogyatkozó magyar állam fő- és koronázóvárosa, országgyűlési székhelye, belpolitikai, igazgatási és szellemi központja lett. E sokféle szerepkör megmutatkozott még a középkori társaskáptalani templomból 1563-tól koronázódómmá váló Szent Márton-templom sírkövein is. Pozsony e korszakban élte története egyik legkiemelkedőbb időszakát.

ugyanis Pozsony csupán egy volt az ország fontosabb szabad királyi városai közül. Az osztrák és a morva határhoz közeli fekvése, valamint nagyobb harmincadhelye, azaz határvámja fokozta gazdasági jelentőségét, amit polgárságának német-osztrák rokoni kapcsolatrendszere erősített. Regionális szinten a pozsonyi társaskáptalan kulturális szerepe is számottevő volt, miközben a város felett magasodó egykori királyi vár magát a várost is kiemelte a régióból.

Jelentősebb nyugat-magyarországi pozíciója ellenére Pozsony az 1520-as évek végéig egyáltalán nem volt hivatalos országos vagy központi szerepkörre. A késő középkori magyar központi hatalom fővárosával, Budával egyáltalán nem versenyezhetett. A mohácsi csata utáni évtizedben azonban minden gyökeresen megváltozott. Ennek döntő következményét 1536 januárjában az éppen Pozsonyban tartott országgyűlés 49. törvénycikkében rögzítette: „*az ország igazgatásának székhelye pedig (addig, amíg Isten segítségével az vissza nem foglaltatik) Pozsony legyen.*”

Pozsony városa a királyi várral északi irányból nézve a 18. században.

E határozat értelmében az ekkor már a török szultán vazallusává kényszerült Szapolyai János király birtokában lévő Buda helyére jelentős részben Pozsony lépett. A középkori főváros egykori sokrétű feladatait viszont csupán részben vehette át. Másként fogalmazva, az egykori magyar fővárosnak csak egyik utóda lett. Annak számos funkcióját ugyanis az 1526 utáni másfél évtizedben Bécs örökölte meg, ahol I. Ferdinánd király 1521-től már osztrák főherceggént berendezte udvarát. Majd itt szervezte meg monarchiája új központi kormányzerveit (1527: Udvari Kamara, 1556: Udvari Haditanács stb.), amelyek a Magyar Királyság irányításában évszázadokra fontos szerephez jutottak.

Miután V. Károly lemondását (1556) követően I. Ferdinánd elnyerte a császári trónt is, Bécs egyúttal a Német-római Birodalom fővárosa lett egészen 1806-ig. Mindeközben a Habsburg Monarchia legfőbb hatalmi központja és politikai elitjének legfontosabb kommunikációs-integrációs csomópontja is volt.

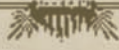
E változások jelentőségét növelte, hogy ezek nem ideiglenes, hanem igen hosszú távú fejlemények voltak. A Magyar Királyság két fővárosból történő irányítása kisebb-nagyobb változásokkal a 18. század második feléig, több elemében pedig egészen 1848-ig, sőt 1918-ig fennmaradt, bár az Osztrák–Magyar Monarchia utolsó bő fél évszázadában Pozsony szerepét végleg Buda – 1873-tól pedig Budapest – vette át.

Az 1526 utáni évtizedekben lezajlott változások tehát Magyarország és Közép-Európa újkori története, sőt még a 20. századi szlovák

POZSONY ÉS BÉCS

Az egyre fogyatkozó területű történelmi Magyarországon az addigi főváros helyébe két másik település lépett. Buda rezidenciavárosi és központi igazgatási szerepkörre a 16. század közepétől Pozsony és Bécs osztozott.

Pozsony, a királyság „belpolitikai fővárosa”

A város az 1536. évi törvénycikk szerint az igazgatás – ám azon belül „csak” a belpolitikai élet, az országgyűlések, az országos bírások és a helyi pénzügyigazgatás – legfőbb székhelyének számított.

Bécs, a „második főváros”

A közös Habsburg-udvar helyszínül szolgáló rezidenciaváros, egyúttal a központi kormányzervek és a kül-, had- és pénzügyek igazgatásának új centruma.

állam fejlődése szempontjából is döntő jelentőségűek voltak. Ha nincs a török hódítás és Pozsony szerepének tekintélyes növekedése, ma Szlovákia fővárosát valószínűleg egészen másként hívnák.

ORSZÁGGYŰLÉSEK HELYSZÍNE

Pozsony fővárossá válásában az egyik, ha nem a legfontosabb mérföldkövet az je-

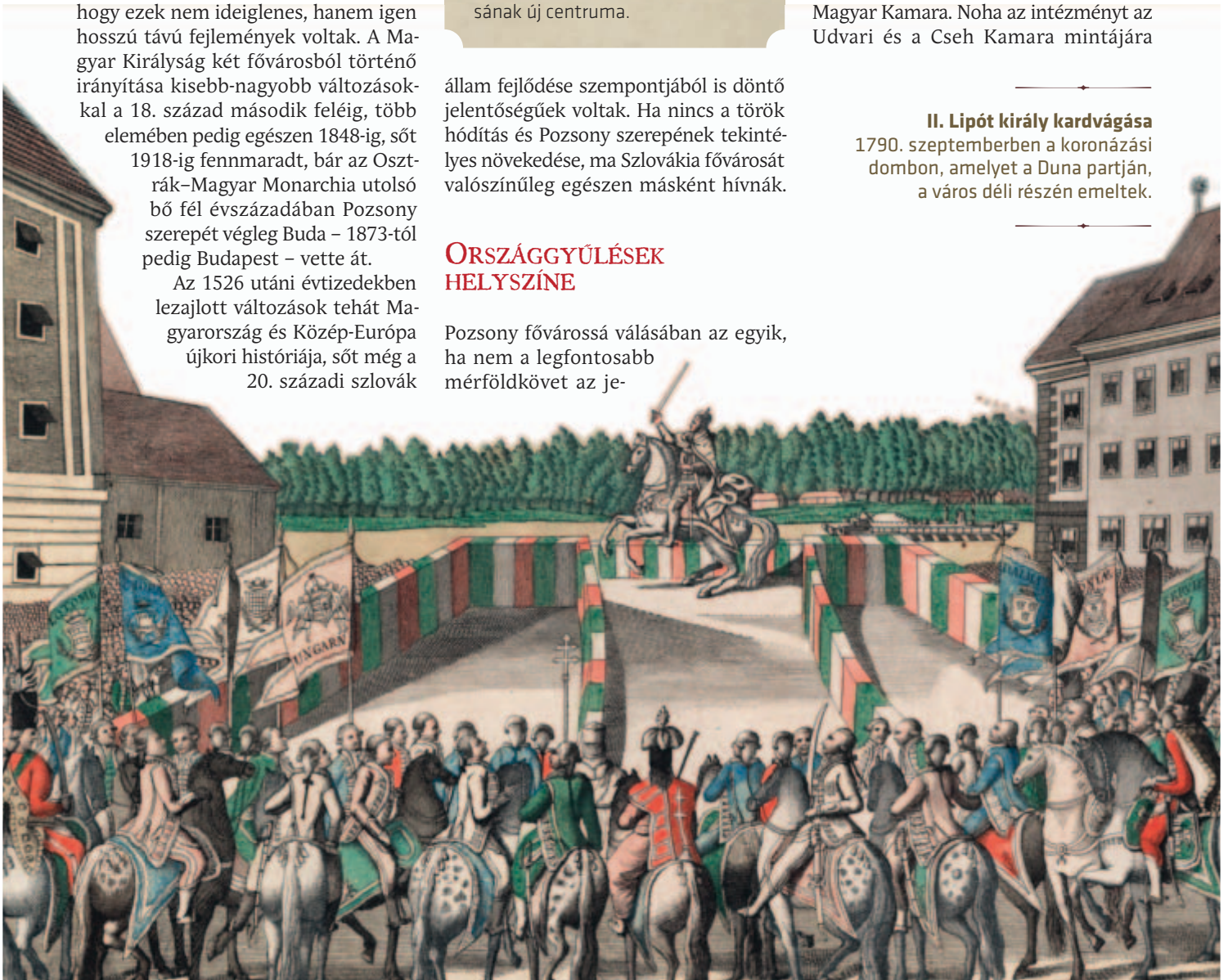
lentette, hogy az 1550-es évek közepére a Magyar Királyság országgyűléseinek csaknem kizárólagos helyszínévé vált. Sőt, a fontosabb diétákon a teljes magyar elit mellett a Habsburg Monarchia vezetőinek és udvartartásának egy jelentős része is hosszú hetekre ide tette át székhelyét.

A késő középkori szabad királyi városból így lett hosszú időre Magyarország fővárosa és belügyi igazgatásának központja. Ám a Pozsonyban működő országos és rendi intézmények egyúttal a magyar állam Habsburg Monarchián belüli szuverenitását is jelképezték. A közvélekedéssel ellentétben ugyanis a magyar államiság nem szűnt meg Mohács után, noha szuverenitásunk a monarchián belül több területen (kül-, had- és pénzügyek) korlátok közé szorult. Ezek ugyanis már ekkor – azaz nem csupán az 1867. évi kiegyezéstől – közös ügyekké váltak.

Pozsony fővárosi szerepkörét meghatározóan erősítette az is, hogy az 1530-as évektől hosszú időn át itt működött az ország egyetlen helyi szakhivatala, a Magyar Kamara. Noha az intézményt az Udvari és a Cseh Kamara mintájára

II. Lipót király kardvágása

1790. szeptemberben a koronázási dombon, amelyet a Duna partján, a város déli részén emeltek.

I. József koronázása 1687. december 9-én a Szent Márton-templomban. Balra a trónon az apa, I. Lipót császár és 3. felesége, Eleonóra Magdolna császárné ül.

I. Ferdinánd 1528 tavaszán még Budán állította fel, Buda Szapolyai János kezére kerülését (1529) követően a hivatal hamarosan Pozsonyban folytatta működését. Sőt a magyarországi pénzügyigazgatás meghatározó szervének modern intézménnyé válása is itt ment végbe. A kormány szerv a 16. századtól közel két és fél évszázadon át abban a Mihály utcai épületben működött, amely azután a reformkorban a magyar parlament alsóházául szolgált.

Jóllehet a kamarának köszönhetően Pozsony a pénzügyigazgatás egyik leg-

fontosabb központja lett, az ország pénzügyeinek irányításán más intézményekkel is osztoznia kellett. Elsőként a bécsi Udvari Kamarával, amely a Magyar Kamara felettes és ellenőrző hatósága volt. Ám ez nem jelentett különlegességet, hiszen ez igaz volt a Habsburg Monarchia minden helyi pénzügyigazgatási szervére. A pozsonyi kormány szervnek így javaslatai révén a döntéselőkészítésben mindig megkerülhetetlen, a végrehajtásban pedig nélkülözhetetlen szerepe maradt.

Végül Pozsony jórészt megőrizte regionális gazdasági szerepét is, mind a korban virágzó marha- és gabona-, mind a borkereskedelem területén, noha a kalmárkodásba bekapcsolódó nemesek, hivatalnokok és katonák egyre komolyabb konkurenciát jelentettek a városi polgárságnak. Miközben tehát Pozsony képes volt szinte teljesen

átvenni az egykori főváros (Buda) belpolitikai szerepét, a pénzügyigazgatás és a kereskedelem területén ez csak részben sikerült.

ALKALMI KIRÁLYI REZIDENCIA

Mindezen szerepkörökhöz a 16. század közepén továbbiak csatlakoztak, melyek szintén döntően befolyásolták a Szent Márton-templom sorsát. Mivel az 1540-es évektől Ferdinánd király már csaknem minden országgyűlésen részt vett, megfelelő méretű és minőségű szállást kellett biztosítani számára Pozsonyban. Ez nem volt könnyű feladat. A bécsi udvar és a magyar rendek az erre alkalmas helyszínt végül nem a városban, hanem a felette magasodó várban találták meg.

ORSZÁGHÁZ SZAVUNK LEGKORÁBBI ELŐFORDULÁSA

Az Országház eredetileg csak a parlament alsóházának épületét jelentette, amelyben a 16. század második felétől az ország küldöttei, nevezetesen a nemesség, a városi polgárság és az alsópapság képviselői (vármegyénként, szabad királyi városokként, káptalanonként két-három fő) foglaltak helyet. A 16. századi Pozsonyban az alsóház többnyire a ferences kolostorban tartotta üléseit, míg nem a képviselők 1609-ben saját épület emelése mellett döntöttek. Sokéves adóbeszedést követően ezt végül a pozsonyi Hosszú utcában 1619 tavaszán kezdték építeni. Miként Thurzó Szaniszló, az evangélikus vallású magyar királyi pohár-

nokmester, a későbbi nádor 1619. március 4-én írta semptei várából feleségének: „*En jó szívvel haza várlak, mert mihelyt megérkezel, tehát másnap mindjárt én is Pozsonyba megyek az Ország Házát megfundálni.*” Jelenlegi ismereteink szerint ez Országház szavunk régies magyar változatának legkorábbi előfordulása, amely a latin *domus regni* tükörfordítása. Az Országház egykorú jelentése csak azután változott meg, hogy a kétkamarás diéta résztvevői 1722/23-tól Pozsonyban a már a felsőtábla számára is kibővített közös országközi épületben (ám ezután is külön üléstermekben) tanácskoztak.

A pozsonyi várat a 15. század elején reprezentatív igényrel még Luxemburgi Zsigmond király (1387–1437) építtette ki, ám rezidenciaként nem használta. Állandó uralkodói palotaként természetesen Ferdinánd és utódai idején sem funkcionált, hiszen udvarukat a bécsi Hofburgban tartották, majd II. Rudolf császár a század végétől a prágai várban rendezte be. Ennek ellenére a pozsonyi vár alkalmi uralkodói rezidenciává vált. Közel két évszázadon át olyan ideiglenes királyi palotaként működött, amilyen az 1867. évi kiegyezést követően a budai várpalota lett.

Ezt számottevően elősegítette, hogy a magyar rendek egyik legfőbb követelése ez idő tájt az volt, hogy az uralkodó állandóan lakjon Magyarországon. Az osztrák–német, cseh–morva és magyar–horvát területekből összekovácsolódó Habsburg Monarchiában ez ugyan megvalósíthatatlan volt, a rendeknek annyit mégis sikerült elérniük, hogy az országgyűlések idején a magyar királyok a 16. századtól a 18. századig általában a pozsonyi várban laktak.

Koronázásaik és a diéták idején tehát a várat mint magyar királyi rezidenciát használták szállásként, udvartartásuk és döntéshozataluk helyszínéül egyaránt. Ennek érdekében a vár többszöri jelentősebb átépíté-

sére és modernizálására is sor került, amelynek során többek között újjáépített lovagteremmel, várkapolnával, reneszánsz falképekkel és aranyozott stukkómennyezetekkel gazdagodott – mégpedig elsősorban a kor jeles itáliai építészei és festői munkája révén.

Így ettől kezdve a két magyar főváros, Bécs és Pozsony rezidenciái együtt örökítették tovább a középkori budai királyi palota szerepét. Míg az előbbi a Habsburg uralkodók udvarának és központi kormányzatának tényleges helyszíne lett, addig az utóbbi magyarországi tartózkodásaik idején vált alkalmi magyar rezidenciává. Sőt, a pozsonyi királyi palota különleges, épített jele volt a Magyar Királyság Habsburg Monarchián belüli szuverenitásának. Ezt erősítette az is, hogy 1608-tól Koronatornyában őrizték a magyar államiság legfőbb jelvényét és szimbólumát, a II. Rudolf prágai kincstárából hazahozott Szent Koronát.

MAGYARORSZÁG HARMADIK KORONÁZÓVÁROSA

A pozsonyi vár királyi rezidenciává fejlesztését az országgyűlések mellett még egy tényező elősegítette. Habsburg Miksa főherceg 1563. szeptember 8-án tartott ceremóniájától Pozsony hosszú időre a Magyar Királyság új koronázóvárosává vált. Szent István koronázóhelye (Esztergom), majd középkori uralkodóink többségének koronázási helyszíne (Székesfehérvár) után a magyar történelem immár harmadik koronázóvárosává.

A történelmi köztudat ugyan csaknem elfeledte, hogy a 17. században három király- és királyné-koronázást (1622: II. Ferdinánd második felesége, Gonzaga Eleonóra Anna; 1625: III. Ferdinánd; 1681: I. Lipót harmadik felesége, Eleonóra Magdolna) Sopronban tartottak, amely Magyarország negyedik koronázóvárosa lett, ennek ellenére Pozsony vezető szerepe e téren sem kérdőjeleződött meg. A 16. század második felének három uralkodókoronázását (1563: I. Miksa és felesége, Mária királyné, illetve 1572: I. Rudolf) itt rendezték meg, s a három soproni kivételével az összes 17. századi szertartást is. Ez a hagyomány egészen 1830-ig, V. Ferdinánd király (1835–1848) koronázásáig kitartott. A 18. században csupán I. Feren-

MAGYARORSZÁG KIRÁLYAI 1526–1918

KIRÁLY NEVE	KORONÁZÁS NAPJA	KORONÁZÁS HELYE	URALKODÁS IDEJE
Szapolyai János	1526. november 11.	Székesfehérvár	1526. november 11.–1540. július 17/21.
I. Ferdinánd	1527. november 3.	Székesfehérvár	1526. december 17.–1564. július 25.
Miksa	1563. szeptember 8.	Pozsony	1564. július 25.–1576. október 12.
Rudolf	1572. szeptember 25.	Pozsony	1576. október 12.–1608. június 25.
II. Mátyás	1608. november 19.	Pozsony	1608. november 19.–1619. március 20.
II. Ferdinánd	1618. július 1.	Pozsony	1619. március 20.–1637. február 15.
III. Ferdinánd	1625. december 8.	Sopron	1637. február 15.–1657. április 2.
IV. Ferdinánd	1647. június 16.	Pozsony	Nem lépett trónra
I. Lipót	1655. június 27.	Pozsony	1657. április 2.–1705. május 5.
I. József	1687. december 9.	Pozsony	1705. május 5.–1711. április 17.
III. Károly	1712. május 22.	Pozsony	1711. április 17.–1740. október 20.
Mária Terézia	1741. június 25.	Pozsony	1740. október 20.–1780. november 29.
II. József	–	–	1780. november 29.–1790. február 20.
II. Lipót	1790. november 15.	Pozsony	1790. február 20.–1792. március 1.
I. Ferenc	1792. június 6.	Buda	1792. március 1.–1835. március 2.
V. Ferdinánd	1830. szeptember 28.	Pozsony	1835. március 2.–1848. december 2.
Ferenc József	1867. június 8.	Buda	1848. december 2.–1916. november 21.
IV. Károly	1916. december 30.	Budapest	1916. december 30.–1918. november 13.

cet és második feleségét (Bourbon Mária Teréziát) koronázták Budán, a Mária Magdolna- vagy későbbi Helyőrségi templomban 1792 júniusának elején.

Így a törökök által 1543 szeptemberében elfoglalt régi koronázóváros, Székesfehérvár helyett 1563 ősztől az egész kora újkorban Pozsony volt a magyar uralkodókoronázások legfontosabb helyszíne. 1830-ig végül összesen 18 ceremónián tíz királyt, egy királynőt (Mária Terézia) és hét királynét koronáztak a Szent Márton-templomban.

A templom koronázási helyszínévé történő kiválasztásáról azonban már korábban, 1561 márciusában döntés született. Miután ekkor tárgyalások kezdődtek a korosodó I. Ferdinánd fia, Miksa főherceg magyar királlyá koronázásának előkészítéséről, annak helyszínéül a Bécsben összegyűlt magyar tanácsosok egyhangúlag a pozsonyi Szent Márton-templomot javasolták. Mint írták: „Mivel a törökök Székesfehérvárat [1543-ban] elfoglalták, a legfenségesebb cseh király, a mi legkegyelmesebb urunk [Miksa főherceg] koronázása a régi és az ősi szokás szerint ezen esemény számára kijelölt helyén nem történhet meg, ezért az látszik szükségesnek, hogy azt Pozsonyban, a Szent Márton társaskáptalani templomban tartsák meg.” I. Ferdinánd és tanácsadói vita nélkül fogadták el a magyarok javaslatát.

A Magyar Királyság új fővárosának sokrétű országos feladatköreit így – szimbolikusan szólva – a koronázóvárosi funkció „koronázta meg”. A szertartás lebonyolítását pedig az új fővárosban is a régi, azaz a székesfehérvári ceremóniát – mind helyszíneiben, mind elemeiben, mind jellegében – utánozva, többségében sikeresen örökítették tovább. Számottevőbb különbségek csupán a Habsburg-udvartartás részvételéből: a másolatban vitt német felségjel-

POZSONY VÁROSÁNAK ÚJ SZEREPKÖREI A 16. SZÁZAD KÖZEPÉTŐL

•
a Magyar Királyság új fő-
és koronázóvárosa

•
az országgyűlések legfőbb
helyszíne

•
a belpolitikai élet centruma

•
alkalmi királyi rezidencia

•
a hazai pénzügyigazgatás egyik
központja

•
az országos igazságszolgáltatás
egyik legfontosabb helyszíne

•
a török hódítás miatt menekülők
egyik oltalomhelye

•
országos jelentőségű szellemi
központ

•
Magyarország egyik legjelentősebb új temetkezőhelye

Az új szertartáselemek ellenére – a magyar politikai elit szívós kitartásának köszönhetően – a pozsonyi koronázási ceremóniák mindvégig kiválóan mutatták Magyarországot még közép-európai tekintetben is meghatározó egykori politikai jelentőségét, régi hagyományait, szuverenitását és rendiségének erejét. Erről érzékletesen tanúskodott a Magyar Korona országai koronázási zászlainak felvonultatása éppúgy, mint a szertartásokon kiemelkedő pozíciókat betöltő magyar főpapok és arisztokraták politikai, hatalmi és művészeti reprezentációja.

MENEDÉKHELY ÉS SZELLEMI KÖZPONT

Pozsony fejlődését és plébániatemplomban atemkezési szokásokat még egy tényező befolyásolta. A város egyike lett a Kárpát-medence azon településeinek, amelyek a törökök által Magyarországon elfoglalt területekről érkezők menedékhelyévé váltak. Az ide menekülők között egyházi és világi intézményeket és tisztségviselőket, nemeseket, polgárokat és kereskedőket egyaránt találunk.

Ám a város e téren még szélesebb körben osztozott más településekkel,

—
V. Ferdinánd kardvágása a négy égtáj felé a pozsonyi Duna-parton emelt koronázódombon, 1830. szeptember 28.

vények, a bécsi udvari előkelőségek, a császári testőrség, a zenei repertoárt gazdagító Hofkapelle és a koronázási lakoma étkeit készítő bécsi udvari konyha megjelenéséből adódtak.

mint a fővárosi funkciók esetében. Bécs mellett ugyanis a korban a királysági Nagyszombat, Sopron és Kassa, illetve az erdélyi-partiumi Debrecen, Nagyvárad és Kolozsvár is sokak számára kiemelt menedékhelynek számított. Mindez elsősorban Pozsony sokrétű igazgatási szerepkörével, viszonylag kis alapterületével és többségében német anyanyelvű polgári lakosságával állt összefüggésben.

Miközben az állami és rendi intézmények döntő része az 1530-as években

Budát elhagyva Pozsonyban lelt menedékre, ugyanez az egyházi intézmények, a kereskedő polgárság és a nemesség esetében kisebb mértékben volt csak igaz. Noha Várday Pál érsektől (1526–1549) kezdve az esztergomi érsekek és királyi helytartók mind rendelkeztek a városban palotával, sőt idejük jelentős részét itt töltötték, egyházmegyei és kulturális központjuknak mégsem a Duna-parti várost választották. A még többnyire Pozsonyban székelő Várday érseket követően, Oláh Miklóstól kezdve ugyanis tudatosan arra törekedtek, hogy az egyházigazgatási-kulturális centrum Nagyszombat városában legyen, amely 1543 után az esztergomi káptalannak nyújtott menedéket.

Így az 1550-es évek közepétől Nagyszombat egyszerre lett a magyarországi

katolikus egyház és az esztergomi egyházmegye új központja. A szabad királyi város a magyar katolicizmus új centrumává és a katolikus újjáéledés bölcsőjévé vált, ahol 1635-ben Pázmány Péter érsek az Eötvös Loránd Tudományegyetem elődjének számító egyetemet alapította. Pozsony a 16. század második felében „csupán” a város nyugati részén külön utcát elfoglaló társaskáptalan székhelye maradt. Az egyházi intézmény világi funkciója, jelesül országos hiteleshelyi (modern szóval élve közjegyzői) szerepe viszont a fővárosban rendszeresen megforduló magyar politikai elitnek köszönhetően felértékelődött.

Pozsony egyházi arculatát a török előrenyomulás és Erdély elszakadása miatt egyházmegyéiket elvesztő (csanádi, pécsi, váci, veszprémi, szerémi, erdélyi és váradi) püspökök, valamint néhány szerzetes- és apácakolostor lakóinak idetelepülése is erősítette. Az utóbbiak közül az 1540-es években az óbudai klarisszák letelepedése emelkedett ki. A püspökök ugyanakkor gyakran jelentősebb középkori egyházi kincstárak (Esztergom, Veszprém, Eger stb.) maradványait mentették át Pozsonyba. Példaként elegendő az egykori budai királyi rezidencia várkápolnájából a pozsonyi koronázótemplomba került és ott évszázadokon át őrzött Alamizsnás Szent János-ereklyére gondolnunk.

E menekült főpapok a főváros, a koronázótemplom és a káptalan szellemi életének gazdagításában hosszú időn át döntő szerepet játszottak, miként a Magyar Kamara művelt hivatalnokai is. Sőt a 16. század folyamán a főpap királyi helytartók és kamaraelnökök, elsősorban Radéczy István és Fejérvölgy István udvara a késő reneszánsz kultúra, tudomány és szellemi élet egyik központja lett. Olyan késő humanista szellemi műhely, amelyben politizáló vagy menekült püspökök (például a törvénykiadó és könyvgyűjtő Mossóczy Zakariás) és országos hivatalnokok (például a történetíró Istvánffy Miklós nádori helytartó) éppúgy megfordultak, mint gazdag arisztokraták (például a könyvgyűjtő Batthyány Boldizsár). De találunk tagjaik között kincstári hivatalnokokat éppúgy, mint művelt pozsonyi polgárokat (például a versíró orvost, Georg Purkirschert) vagy a magyar származású neves bécsi udvari orvost és történetírót, Zsámboky Jánost. Soraikat a pozsonyi káptalan irodalmár és könyvgyűjtő prépostjai (például a 16. század végén Monoszlóy András) és kanonokjai egészítették ki.

II. Mátyás koronázása Pozsonyban

1608. november 19-én. A királyi várból éppen díszlovásokat adnak le, miközben már sütik az ökröt a népünnepelepre.

A MAGYAR KIRÁLYSÁG EGYIK LEGFŐBB TEMETKEZŐHELYE

Miközben a 15. század végi Nyugat-Magyarország nyugodt polgárvárosa az 1526 utáni fél évszázadban nyüzsgő, népes, mozgalmas, sokszínű fő- és koronázóvárossá vált, plébániatemploma sem csupán koronázódommá lépett elő: hamarosan a Magyar Királyság egyik legfontosabb temetkezőhelye is lett.

Bár ez elsőre evidenciának is tűnhetne, valójában még Közép-Európában sem minden fővárosban történt ez így. Példának okáért Bécsben vagy Prágában, ahol egyidejűleg több előkelő templom létezett, számos alternatíva kínálkozott a városban élő különböző társadalmi csoportoknak a temetkezésre. Az osztrák fővárosban a 16. század közepétől jelentősen befolyásolta a nemesség temetkezési gyakorlatát az is, hogy az előkelőbb famíliák – a Habsburg-udvarhoz való hűségüket kifejezendő – igyekeztek a Hofburghoz legközelebb fekvő templomokban (mindenekelőtt az Augustinerkirchében és a Michaelerkirchében) sírhelyet szerezni. Bár természetesen a bécsi Stephansdomban is szép számmal találunk főúri síremlékeket, Bécs legnagyobb temploma mégsem lett a császárvárosi-udvari politikai elit legkedveltebb temetkezési helye.

Pozsony esetében más volt a helyzet. Mivel az új magyar fő- és koronázóváros Bécshez, Budához vagy Prágához képest jóval kisebb területű volt, a Szent Márton-templommal a többi kisebb szentegyház nem versenyezhetett. Így a társaskáptalani templom jelentősége néhány évtized alatt hihetetlenül megnövekedett, ide temetkezni sokaknak igazi presztízskérdéssé vált. Mégpedig elsősorban azon egyházi és világi politikusoknak, akiknek kevésbé voltak hagyományos vidéki családi sírhelyeik, vagy akik szerették volna kifejezni szoros kötődésüket a fővároshoz, a királyság itt összegyűlő politikai elitjéhez vagy éppen legfontosabb ceremóniájának, a koronázásoknak a helyszínéhez.

Mindezek következtében az új magyar fő- és koronázóváros országos funkciói a város főtemplomában való temetkezéseken is örök nyomot hagytak. A Szent Márton-templom a 16. századtól hosszú időre a Magyar Királyság politikai elitjének és kormányzatának egyik legmeghatározóbb, központi temetkezőhelyévé vált.

Az 1550-es évektől – a század néhány esztergomi érsekét (Oláh Miklóst,

Pálffy Miklós
komáromi, érsekújvári
és esztergomi főkapitány
és pozsonyi kapitány (1600†)
síremlékének főalakja
a pozsonyi dómban.

Verancsics Antalt és Kutassy Jánost, akik a nagyszombati Szent Miklós-templomba temetkeztek) kivéve – az egyházi főrendek majd minden vezetőjét, azaz a főpap királyi helytartókat (Újlaky Ferenc, Radéczy István, Fejérvöly István, Pethe Márton) itt helyezték örök nyugalomra. Újlaky Ferenc győri, majd egri püspök és királyi helytartó (1555†) napjainkig fennmaradt, monumentális fali síremléke méltó jele e hagyománynak. E főpap politikusok ugyanis politikai székhelyüket és palotáikat többnyire Pozsonyban tartották, amely gyakorta a magyar parlament akkori felsőházának és a koronázás világi része utolsó elemének, az ünnepi díszbédnek a helyszínéül is szolgált.

E hagyományt a 17. században a király- és királyné-koronázások egyházi részét celebráló esztergomi érsek is folytatták. Noha Pázmány Péter (1637†) vallási székvárosában, Nagyszombatban alapított egyetemet, mégis a pozsonyi koronázótemplomban temettette el magát. Ebben követték utódai, Lippay György (1666†) és Széchényi György esztergomi érsek (1695†) is. S jöllehet a kor szokásainak megfelelően díszes

sírkövet már nem kaptak, mindhárman a dóm kriptájában leltek végső nyugalomra, amint ezt a legújabb szlovák régészeti feltárások is bizonyították. Az említett menekült püspökök közül úgyszintén sokan nyugszanak itt, miként a pozsonyi prépostok és kanonok többsége is.

Magyarország egyházi elitje mellett a koronázótemplom hamarosan a koronázási ceremóniákon egyre nagyobb szerepet követelő világi elit számára is kiemelt „célponttá” vált. Különösen az arisztokráciába újonnan bekerülő, *homo novus* famíliák számára. Közülük kiemelkedett a városhoz és várához Pozsony vármegyei örökös ispáni és várkapitányi címének köszönhetően igen szorosan kötődő Pálffy Miklós főkapitány, a 16. század végének egyik legsikeresebb politikusa és hadvezére. A pozsonyi dómban ma már csak töredékében látható páncélos síremléke hosszú időre követendő mintává vált a magyar arisztokrácia legjelesebb családjai számára, miként ezt a dóm külső falán napjainkban is látható Draskovics II. János horvát-szlavón bán és tárnokmester (1613†) sírköve mutatja. A magyar világi elit első emberei, a nádorok közül ide temetkezett még Draskovics III. János (1648†), majd Pálffy Pál (1653†) és Pálffy János (1751†) is.

Egyházi és világi főrendeken kívül a hazai pénzügyigazgatás számos vezetője, azaz a Magyar Kamara több befolyásos tanácsosa vagy éppen elnöke (mint például a 17. században Lippay Gáspár, 1652†) is itt talált végső békére. Ők szintén előkelő szerephez jutottak a koronázásokon, nevezetesen az uralkodó által vendégül látott magyar országgyűlés asztalainak étékfogómeisterként. Kamarai tanácsos korában itt helyeztette örök nyugalomra fiatalon elhunyt első feleségét, Erdődy Annát (1577†) a későbbi neves nádor (1608–1609), Illésházy István is. A gyönyörű sírkődombormű napjainkban a dóm nemrég megnyitott kriptájában szolgál meghitt imádkozóhelyül.

A pozsonyi Szent Márton-dóm síremlékanyaga még megfogyatkozott és töredékes állapotában is plasztikus tükörképét adja a Magyar Királyság kora újkori fő- és koronázóvárosa meghatározó szerepköreinek és jelentőségének. A régi koronázótemplom így egyfajta 16–17. századi magyar panteonnak is tekinthető. Ezért kiemelten fontos, hogy szlovák kollégáinkkal együttműködve e közös örökséget a jövőben is gondosan megőrizzük. ♦